

reflecteren over hun lichaamstemperatuur, zo wordt op scène de dikte van het boek gemeten en het paginanummer genoemd. Maar geleefd (met het lichaam) of gelezen (in het boek) wordt er in geen van beide gevallen. Het levert de mooiste humor op: die van een lichaam dat niet beweegt, maar languit achterover in een zetel ligt, wachtend op niets in het bijzonder, maar toch prattend, te moe of te verveeld om nog met praten te stoppen.

De personages in het sanatorium van *De Toverberg* wachten zogezegd op genezing, maar eigenlijk is het hun vroege twintigste-eeuwse cultuur die wacht op de verlossing en de zuivering van de Eerste Wereldoorlog. De personages in *We hebben een/het boek (niet) gelezen* wachten tot ze een ingang vinden in *De Toverberg*, een manier om eindelijk eens aan die aangekondigde theaterbewerking van deze vervloekte roman te kunnen beginnen, maar eigenlijk wachten ze met de acteurs die hen vertolken op het einde van het stuk, en wachten ze samen met het publiek op een uitgang voor de kunstvorm die theater heet, en een weg voor een wereld die geen blijf weet met een nieuw oneindig millennium.

Het is mogelijk om de acteurs aan personages te koppelen. Gillis Biesheuvel speelt een slanke, toch wel vastberaden Hans Castorp; Sara de Roo vertolkt een eigenwijze, met deuren slaande en aandacht opeisende Claudia Cauchat; Damiaan de Schrijver is de dikke decadente dokter Behrens; Peter Van den Eede de altijd wat schoolmeesterachtige humanist Settembrini; Matthias de Koning zijn hysterische en nihilistische tegenhanger Naphtha; Willem de Wolf een soort van verteller in wit maatpak, die misschien samenvalt met de patiënt en burgerman Peeperkorn. Maar zelfs de acteurs kunnen hun rol niet tot bij de wortels van de haren pakken: meningen verschuiven, stemmen wisselen van medium, Claudia gaat skiën en valt (en niet Hans, zoals in de roman), de humanist is een nihilist en omgekeerd.

Ze praten, lezen voor, denken na, roken, drinken en eten, gezellig op een rommelig rijtje, een leesclub in een huiskamer, een laagdrempelig boekenprogramma op televisie. Artificieel maar zonnig licht overstroomt het podium, dat vol melancholische, oude voorwerpen staat. Toch is het vooral *De Toverberg* die het moet ontgelden, en dan vooral de uitvoerigheid van de beschrijvingen – zoals in ‘zij kochten in een fraaie, welvoorzene zaak in de Engelse

wijk twee van die kameelharen dekens’. Maar is de uitvoerigheid waarmee bijvoorbeeld Damiaan De Schrijver dit werkelijkheidseffect bekritiseert – en al snel overstemmen andere personages hem in hun afwijzing – niet zelf ook overdadig? Waarmee lacht het publiek zo uitbundig? Met dat logge, burgerlijke, hypersensitieve van Thomas Mann? Of met het oneerbiedige, koppige en aanhoudende van De Schrijver? Of is de lach een masker van de schaamte, plaatsvervangend (‘wie lacht er nu met *De Toverberg!*’) of volstrekt zelfbewust (‘hij heeft gelijk als hij met *De Toverberg* lacht!’)?

Er zitten een paar breukmomenten in de voorstelling. Iets over de helft lijkt het stuk, dat nog niet begonnen is, toch weer opnieuw te beginnen, wanneer geluiden van een treinstel door de zaal suizen, samen met geprojecteerde filmflarden, en de personages verdwijnen en weer terugkeren. Is het nu pas dat Hans Castorp in het sanatorium arriveert? Maar nee hoor, daar zitten de zes weer vooraan en beginnen ze ook weer van voor af aan. En dan is er de grote danspartij waarmee het stuk lijkt te eindigen, na de pogingen van Hans om Claudia te kussen. Een ‘wereldfeest des doods’, zoals Mann het noemt in de laatste zin van *De Toverberg*. Eindelijk een catharsis, nadat de acteurs met elkaar hebben rondgehoed, confetti hebben afgevuurd, en Van den Eede zelfs op een berrie voor dood en ondergesneeuwd is weggedragen?

Toch niet – *weer* is er een wederkeer, en de acteurs lachen het publiek zowaar uit, omdat het vroegtijdig heeft geapplaudiseerd. Honend en spottend lacht Claudia Cauchat: het is nog niet gedaan, er moet nog oneindig veel verteld worden, hoe onuitputtelijk is de rijkdom van *De Toverberg*, hoe onoplosbaar de wereld – en hoe diep de kwaliteiten van *We hebben een/het boek (niet) gelezen*.

Deze eerste reeks voorstellingen in de Kaaithaterstudio’s is aangekondigd als een reeks ‘proefvoorstellingen’ – geen première dus! En op het internet wordt er zelfs gesuggereerd dat er nog drie andere voorstellingen volgen, waarin (misschien) telkens de relatie van Castorp met een ander personage centraal staat. Ik geloof dat niet, of ik wil dat niet geloven. *De Toverberg* is een *toverput*, wordt er tijdens de voorstelling gezegd. De onuitvoerbaarheid van dit stuk is ook gewiekst in de echte wereld van intenties en programmagidsen (en exclusiviteitscontracten) naar binnen

gesloten. Het is niet nodig dat er nog drie vervolgen komen – en het zou bovenstaande interpretatie grotendeels tegenspreken. Dus: we zijn grandioos bedrogen; het ironische bedrog is al begonnen nog voor het stuk begon, en na afloop gaat het nog lange tijd door. Of het nu intentioneel is of niet, of slechts een gevolg van de afwezigheid van een regisseur en van het gelukkige toeval *De Toverberg* als uitgangspunt gekozen te hebben (en niet, bijvoorbeeld, *De man zonder eigenschappen*) – het doet er niet toe: *We hebben een/het boek (niet) gelezen* presenteert een zelden geziene, fantastische vorm van theatrale ironie.

CHRISTOPHE VAN GERREWEY

Gezien op 25 juni 2008 in de Kaaithaterstudio’s (Brussel)

Laatste Nachtmerrie

LAURA VAN DOLRON

Ze begon ooit in België, waar ze samen met Steve Aernouts en Joke Debaere in 2002 het theatercollectief Het Zesde Bedrijf oprichtte. Met de voorstelling *In the prime of their lives* (2003) gooide ze hoge ogen op het festival Theater aan Zee. Toch besloot de Nederlandse theatermaakster Laura van Dolron alleen verder te gaan, en intussen heeft ze een tiental voorstellingen op haar naam staan. Dit jaar werd ze met *Laatste Nachtmerrie* geselecteerd voor Het Theaterfestival.

Laatste Nachtmerrie opent met een korte uitleg en aankondiging. Van Dolron staat vlak voor het publiek, nog na te denken over de beste manier om de situatie aan te pakken. ‘Het wordt heel moeilijk en ingewikkeld.

Ik wil het namelijk over politiek hebben, dat blijkt nog best lastig.’ De voorstelling draait om het begrijpen en doorgronden van ‘nobeles’ leugens, en van de neoconservatieve gedachten die erachter schuilgaan. Nobeles leugens om de mensen opnieuw ergens in te laten geloven, wat moeten wij daar als betrokken burgers van denken? En kunnen wij er überhaupt over oordelen?

Hoewel het lijkt alsof van Dolron erop uit is om de absolute waarheid op tafel te krijgen, creëert ze vooral een stroom aan tegenstrijdigheden, fragmentarische anekdotes en persoonlijke verhalen. De hele voorstelling door breekt ze iedere opbouw stelselmatig af. Dit doet ze door haar medespelers Dion Vincken en Wouter de Jong te wijzen op hun gedrag of door kritisch over zichzelf en de wereld om haar heen te reflecteren.

De fragmenten volgen elkaar in razendsnel tempo op. Of het nu gaat over de Nederlandse premier Balkenende, de Postbankreclame met Jan Mulder of de verhouding tussen de VS en Nederland: als een opgejaagd dier springt van Dolron van de ene in de andere situatie. Het is alsof ze op de hielen wordt gezeten door stroperige, lome gedachten en er alles aan doet om daar niet in weg te zinken.

Het idee voor *Laatste Nachtmerrie* is ontstaan naar aanleiding van de controversiële documentairereeks *The Power of Nightmares* (2004) van de Britse documentairemaker Adam Curtis. Daarin analyseert Curtis waarom politici bewust leugens de wereld in helpen. Nobeles leugens, zoals ze het zelf noemen.

Een van ode bedenkers van dergelijke nobeles leugens, en tevens een centrale persoon in de voorstelling, is de Duitse

Laatste Nachtmerrie © Pieter Boersma